

تحول روانی

در میان تمام پستانداران، انسان برای رسیدن به خودکفایی، به طولانی‌ترین دوره رشد و یادگیری نیاز دارد. روانشناسان رشد با چگونگی و چرایی جنبه‌های مختلف رشد و تحول کنش‌های انسان در طول زندگی سروکار دارند. آنها بر رشد جسمانی - رشد شناختی و رشد اجتماعی و شخصیت تمرکز یافته‌اند.

سرشت و تربیت

از دیدگاه جان لاک، ذهن نوزاد همانند لوحی نا نوشته است که تجارب وی بر آن نقش می‌بندد. طبق نظر لاک، همه دانش ما از طریق حواس به دست می‌آید، یعنی دانش ما حاصل تجارب ماست و دانش چیزی درونی و ذاتی نیست. نظریه تحولی چارلز داروین، که بر بنیاد زیستی رشد انسان تاکید داشت، باعث شد بسیاری از نظریه پردازان بر وراثت تاکید جدی کنند. اما در قرن 20 با سر بر آوردن رفتارگرایی، مجددا محیط‌گرایان مسلط شدند. رفتارگرایانی چون واتسون و اسکینر مجددا سرشت انسان را کاملا قابل انعطاف دانستند. آموزش اولیه می‌تواند صرف نظر از آنچه کودک به ارث برده، او را به هر نوع بزرگسالی تبدیل کند. واتسون این نظریه را در شکل افراطی آن بیان کرد: ((چند کودک نو پای سالم به من بدهید و امکانی که برای پرورش آنها لازم می‌دانم در اختیارم بگذارید آن وقت تعهد می‌کنم صرف نظر از استعدادها، علاقه، تمایلات، توانایی‌ها، شغل و نژاد اجداد این کودکان، از بین آنها به طور تصادفی یکی را انتخاب و طوری تربیت کنم که هر متخصصی که می‌خواهم بشود: پزشک، گدا، ...)) امروزه اغلب روان‌شناسان، نه سرشت و نه تربیت، هیچ یک را به تنهایی عامل اصلی رشد نمی‌دانند، بلکه معتقدند این دو در جهت هدایت دائما با هم در تعاملند مثل نقش وراثت در صفات شخصیتی از قبیل اجتماعی بودن و ثبات عاطفی، بیماری‌های روانی، حتی شکل‌های از رشد تاثیر این تعیین‌کننده‌های ارثی در طی فرآیند رشد آشکار می‌شود که خود تابع زنجیره‌های فطری نمو و تغییرات نسبتا مستقل از رویداد‌های محیطی است برای مثال جنین طی برنامه‌ی زمانی ثابتی رشد می‌کند و رفتار جنین از قبیل غلتیدن، چرخیدن و حرکت پاها تابع توالی منظمی است که مرحله خاصی از رشد را تعیین می‌کند، عوامل محیطی نیز بر رشد بهنجار جنین اثر می‌گذارد. رشد حرکتی نوزاد پس از تولد نیز حکایت از تعامل بین برنامه‌های ارثی رشد و تاثیرات محیط دارد. تقریبا همه کودکان، زنجیره‌ی واحدی از رفتارهای حرکتی را با توالی همانندی از سر می‌گذرانند، غلتیدن - نشستن بدون استفاده از تکیه‌گاه، ایستادن به کمک وسایل منزل، سینه خیز رفتن و سپس راه رفتن. پژوهش‌های اخیر نشان داده که تمرین یا تحریک بیشتر می‌تواند تا حدودی رفتارهای حرکتی را تسریع کند. رشد گفتار نمونه دیگری از تعامل بین خصوصیات ارثی و تجربه فراهم می‌آورد. توجه داشته باشید که سرعت اکتساب مهارت‌ها و نه سطح نهایی آنها از محیط تاثیر می‌پذیرد.

معمولا ترتیب رشد رفتارهایی مانند غلتیدن و سینه خیز رفتن در سن کودکان؟ (ارشد 80-79)

الف- متفاوت است ب- بستگی به محیط پرورشی دارد ج- کاملا یک خصوصیت فردی است

د- یکسان است پاسخ: د

مراحل رشد :

مرحله در نزد روان شناسان چند ویژگی دارد از جمله: 1- در هر مرحله رفتار حول موضوعی بارز یا مجموعه خصوصیات به هم پیوسته ای سازمان یافته اند 2- رفتارهای هر مرحله با رفتارهای مراحل قبل و بعد کیفی دارند 3- این مراحل و ترتیب توالی آنها در مورد همه کودکان یکسان است و این مراحل جهانشمول هستند .

در ارتباط نزدیک با مفهوم مراحل ، مفهوم دوره حساس در رشد انسان است - دوره های سرنوشت سازی در زندگی فرد که طی آنها باید رویدادهای خاصی صورت گیرد تا رشد طبیعی میسر شود .

دوره 6 تا 7 هفتگی بعد از لقاح ، دوره حساسی برای رشد طبیعی اندام های جنسی می شود و اینکه اندام جنسی اولیه به ساختار جنسی زنانه تبدیل شود یا مردانه ، صرف نظر از آرایش کروموزومی XX یا XY وابسته به هورمون مردانه است و در هر دو مورد فقدان آن منجر به رشد اندام جنسی زنانه می شود .

پس از تولد ، دوره حساسی برای رشد بینایی وجود دارد . اگر آب مروارید کودکانی که با این بیماری متولد می شوند تا 7 سالگی درمان شود ، بینایی آنها تقریباً به طور طبیعی رشد می کند .

وجود دوره حساس در زمینه رشد روانی کودک به اثبات نرسیده است . بهتر است بگوئیم در این مورد دوره های حساس (مهم) وجود دارد که برای حوزه خاصی از رشد ، بهینه محسوب می شوند . سال اول زندگی برای شکل گیری دلبستگی های صمیمانه بین فردی و سال های پیش دبستانی برای رشد فکری و اکتساب زبان ، دوره مهمی است . کودکانی که تا سنین 6-7 سالگی تجارب زبانی کافی ندارند ، ممکن است به طور کلی ، موفق به اکتساب مهارت های زبانی نشوند .

توانایی های نوزاد :

ویلیام جیمز اظهار داشت که نوزاد دنیا را به صورت صحنه ی آشفته یی از صوت و تصویر تجربه می کند . روان شناسان رشد برای بررسی توانایی های نوزاد به ابداع برخی شیوه های بسیار ابتکاری پرداختند . اساس این روش ها ، ایجاد تغییراتی به شیوه خاص در محیط کودک و مشاهده پاسخ های کودک است .

بینایی :

- نوزادان از دقت بینایی کمی برخوردارند ، بسیار نزدیک بین هستند و توانایی آنها در تغییر نقطه تمرکز چشم محدود است .
- دید کودکان در دو سالگی به خوبی دید یک بزرگسال می شود .
- نوزادان از لحاظ بینایی معمولاً علاقه مند به مواردی از محیط خود می شوند که دارای بیشترین تضاد باشد (مانند لبه های اشیاء 2- دارای پیچیدگی زیاد باشد 3- طرح انحنای دار باشد 4- دارای حرکت باشد)

مرکز تخصصی خدمات آموزشی گروه پزشکی فرهنگ گستر نخبگان

- نوزادان به چهره ی آدمی علاقه زیادی نشان می دهند . نوزادان صرفا مجذوب چهره آدمی نمی شوند . بلکه مجذوب خصوصیات برانگیزنده از قبیل خط های منحنی ، تضاد زیاد ، لبه های جالب و حرکت و پیچیدگی می شوند که همگی در چهره آدمی دیده می شود . تا 2 ماهگی توجه بیشتر بر اجزای چهره از قبیل چشم ، بینی و دهان متمرکز می شود .

شنوایی :

- نوزادان در برابر صدای بلند می خورد و علاوه بر این ، سرشان را به سوی منبع صدا بر می گردانند . پاسخ گردانیدن سر تا 6 هفتگی ناپدید می شود .
- 3-4 ماهگی ، شروع مرحله ی جستجوی چشمی منبع صدا است .
- در 4 ماهگی ، کودکان حتی در تاریکی هم دست خود را در جهت منبع صدا حرکت می دهند .
- در 6 ماهگی ، کودکان به صداهایی که با مناظر جالب همراه باشند ، توجه فراوان نشان می دهد و می توانند محل صدا را دقیق تر مشخص کنند . پیشرفت این توانایی با ورود به سال دوم زندگی نیز هم چنان ادامه می یابد .
- نوزادان تفاوت بین صداهای مشابه را از قبیل دو صوت که روی مقیاس موسیقی فقط یک نت با هم تفاوت دارند ، و تفاوت صدای انسان را از صداهای دیگر ، و خصوصیت متنوع گفتار آدمی را در می یابند .
- نوباوه ی یکماهه می تواند صداهای مشابه مانند ((با)) و ((با)) را از یکدیگر تمیز دهد .
- بارسیدن کودک به 6 ماهگی ، اطلاعات او درباره ی زبان به حدی است که می تواند اصواتی را که در زبانشان رایج نیستند به کار نبرد .
- نوزاد آدمی با برخی سازو کارهای ادراکی هم خوان با ویژگی های گفتاری انسان به دنیا می آید همان سازو کارهایی که او را در فراگیری زبان یاری می دهد .

چشایی و بویایی

- نوزادان اندکی پس از تولد تفاوت مزه ها را تمییز می دهند و مایعات شیرین را به مایعات شور ، تلخ یا بی مزه ترجیح می دهد . نوزاد بوهای مختلف را نیز از هم تمییز می دهند . نوباوگان حتی قادر به تمییز تفاوت های جزئی بین بوها هستند . نوعی رجحان فطری برای رایحه ی شیر مادر وجود دارد .
- نوزادان هنگام تولد ، قادر به تمییز دادن بوها و مزه های متنوع از هم می باشند .
- کدامیک از عبارات زیر در مورد همه نوزادان صحیح نمی باشد ؟ (ارشد 79-80)
- الف- حس بویایی نوزادان بوهای مطبوع را تشخیص می دهد
- ب- نوزاد می تواند صداهای تازه را تشخیص دهد
- ج- نوزادان یک یا دو روزه قادرند فرق بین طعم های مختلف را تشخیص دهند .

د-نوزاد می تواند از اولین روزهای زندگی اشیاء را به دقت ببیند .

پاسخ: گزینه د

یادگیری و حافظه :

در چند بررسی ، شواهدی درباره ی توانایی یادگیری و یادآوری نوزادان به دست آمده است . نوزادان در سه ماهگی حافظه های خوبی دارند . شواهدی نیز حاکی از آن است که نوباوگان از تجارب قبل از تولد خود در زهدان مادر ، چیزهایی را آموخته و به یاد می آورند . نوزادان هم چنین صدای ضربان قلب و صدای زنان را بر صدای مردان و صدای مادر خود را بر صدای زنان دیگر ترجیح می دهند ، ولی صدای پدر را بر صدای مردان دیگر ترجیح نمی دهند . شواهدی است حاکی از این که جنین در زهدان واقعا یاد می گیرد که بعضی ویژگی های صوتی کلمات را تمییز دهد . نوزادان داستان آشنا را که در دوران جنینی شنیده اند بر داستان نا آشنا ترجیح می دهند .

از دیدگاه پیازه کودک زمانی قادر به تقلید می باشد که بتواند تصویر ذهنی بسازد ، یعنی در حدود 18 ماهگی در مجموع ، پژوهش هایی که توصیف شد مخالف این دیدگاه است که جهان در نظر نوزاد انبوهی از سرو صدا یا شکل های بی معنا است یا این که کودک همانند لوح سفید نانوشته بی پا به دنیا می نهد .

رشد شناختی در دوران کودکی :

شیوه ی توصیف روان شناسی معاصر از تغییرات هوش ، به شدت تحت تاثیر پیازه است . پیازه بر تعامل رشد طبیعی استعدادهای کودک با پیوندهای وی با محیط تاکید کرد . اندیشه های لئوویستکی درباره رشد شناختی در سال های اخیر مورد توجه قرار گرفت .

نظریه مرحله ی پیازه

پیاژه به جای آنکه کودک را پذیرنده ی نافع فعالیت مقتضیات رشد زیستی یا محرک های تحمیل شده از بیرون بداند ، او را در این فرآیند بیشتر مشارکت کننده ی فعال می دانست . پیازه کودکان را دانشمندان محقق می دید که با اشیاء و رویدادهای محیط شان دست به تجربه می زنند تا ببینند چه اتفاقی می افتد .

این آزمایش ها برای ساختن طرحواره ها - یعنی نظریه هایی درباره نحوه عمل دنیای فیزیکی و اجتماعی به کار می رود . در مواجهه با هر شی یا رویداد تازه ، کودک سعی میکند آن را درون سازی کند . یعنی آن را در چهارچوب طرحواره های موجود خود درک کند . اگر طرحواره موجود انطباق نداشته باشد . کودک همانند دانشمندان در طرحواره تغییراتی وارد می کند و از این راه جهان بینی خود را گسترش می دهد. پیازه این فرایند را ((انطباق)) خواند . پیازه رشد شناختی را به چهار مرحله ی عمده و هر مرحله را به چند مرحله فرعی به شرح زیر تقسیم کرد :

مرحله حسی - حرکتی :

مرکز تخصصی خدمات آموزشی گروه پزشکی فرهنگ گستر نخبگان

پیاژه 2 سال اول زندگی را مرحله ی حسی و حرکتی نامید . مرحله ای که در آن کودکان سرگرم کشف رابطه بین اعمال خود و پیامدهای آن اعمال هستند . با این شیوه ، کودکان به مفهومی از خویشتن به عنوان موجودی جدا از دنیای خارج دست می یابند . کشف مهم کودک در این مرحله دستیابی به مفهوم پایداری شی است یعنی آگاهی از این که حتی وقتی اشیاء در معرض حواس نیستند بازهم وجود دارند . کودک 10 ماهه به مفهوم پایداری شی رسیده است . با این حال حتی در این سن نیز جستجوی کودک محدود است . در حدود یکسالگی است که کودک صرفه نظر از این که در کوشش های قبلی چه اتفاقی افتاده است ، همواره اسباب بازی را در محلی که آخرین بار از نظرش پنهان شده جستجو می کند . آگاهی کودک از این که یک شی حتی اگر از حیطه حسی او دور باشد ، پیوسته موجودیت خود را حفظ می کند ، چه نامیده می شود ؟

الف- مفهوم پایداری شی ب- انباشت ذهنی ج- بازگشت پذیری د- نگهداری جرم
پاسخ : الف

سوال: در چند ماهگی کودک به مفهوم پایداری شی دست یافته است ؟
الف- 6 ماهگی ب- 8 ماهگی ج- 10 ماهگی د- 12 ماهگی
پاسخ : گزینه ج

مرحله پیش عملیاتی :

در حدود 2-1/5 سالگی ، کاربرد نماها آغاز می شود . هر چند کودکان 4-3 ساله می توانند به شیوه نمادی فکر کنند اما واژه ها و تصاویر آنها هنوز به شیوه منطقی سازمان نیافته اند . طی این مرحله ی پیش عملیاتی ، کودک هنوز قادر به درک برخی قواعد یا عمیات نیست . عملیات عبارت است از روش ذهنی جداسازی ، ترکیب و یا تغییر دادن اطلاعات به شیوه ی منطقی .

کودکان پیش عملیاتی هنوز به نگهداری ذهنی - درک این که مقدار ماده حتی وقتی شکل آن تغییر می یابد ، باز هم ثابت باقی می ماند - نرسیده اند . پیاژه معتقد بود که تفکر پیش عملیاتی زیر سلطه تاثیرات بصری است . اتکای کودکان بر تاثیرات بصری شان را ، آزمایش نگهداری عدد ، نشان می دهد . کودکان 7 ساله به نگهداری ذهنی رسیده اند . خصوصیت دیگر کودکان پیش عملیاتی ، خود محوری است . کودکان پیش عملیاتی به جز چشم انداز خودشان از چشم انداز دیگر نا آگاهند . آنها معتقدند که دیگران نیز محیط را به شیوه خود آنها ادراک می کنند . به منظور نشان دادن این وضع پیاژه مساله سه کوه را ابداع کرد . پیاژه معتقد بود که خود محوری ، انعطاف ناپذیری تفکر پیش عملیاتی را تبیین می کند .

از نظر پیاژه کاربرد نمادها ، مثلا استفاده از چوب به عنوان اسب در چه مرحله ای از رشد شناختی آغاز می شود ؟ (ارشد)

88-89

الف- حسی و حرکتی ب- پیش عملیاتی ج- عملیات عینی د- عملیات صوری پاسخ : گزینه ب

مراحل عملیاتی

مرکز تخصصی خدمات آموزشی گروه پزشکی فرهنگ گستر نخبگان

بین 7-12 سالگی، کودکان بر مفاهیم گوناگون نگهداری ذهنی تسلط می‌یابند و دستکاری منطقی دیگری آغاز می‌کنند. آنها می‌توانند اشیاء را بر اساس یک بعد، مرتب سازند، علاوه بر این می‌توانند برای مجموعه‌ای از اعمال، دست به بازنمایی ذهنی بزنند. در مرحله عملیات عینی، هر چند کودکان در این مرحله واژه‌های انتزاعی به کار می‌برند، اما محدوده کاربرد این واژه‌ها، اشیایی است که مستقیماً حس می‌شوند. یعنی اشیایی که دسترسی حسی مستقیم به آنها دارند.

عملیات صوری

در حدود 11-12 سالگی، کودکان به شیوه‌های تفکر بزرگسالانه دست می‌یابند. این مرحله عملیات صوری است، یعنی مرحله‌ای که فرد می‌تواند به صورت کاملاً نمادی استدلال کند. بر خلاف کودکان مرحله عملیات عینی که به صورتی غیر نظامدار و با تغییر بعضی از متغیرها دست به آزمایش می‌زنند، نوجوانانی با توانایی ذهنی حتی متوسط نیز سلسله فرضیه‌هایی طرح می‌کنند و با روشی نظامدار به آزمون آن فرضیه‌ها می‌پردازند. در نظر گرفتن همه شق‌های احتمالی، یعنی واری‌های پیامدهای هر فرضیه و تأیید یا رد این پیامدها، اساس تفکر عملیات صوری است. جدول صفحه بعد، مراحل رشد شناختی از نظر پیاژه در صفحه بعد ذکر شده است.

نقد نظریه پیاژه

یکی از انتقادات به پیاژه این است که تفکر کودک را کمتر از آن چیزی که هست برآورد کرده است. یک انتقاد دیگر این است که جواب به آزمایش‌های پیاژه مستلزم توانایی زبانی است که کودکان سنین پایین فاقد آن هستند.

سایر دیدگاه‌ها

رویکردهای پردازش اطلاعات - این دسته نظریه پردازان را گاهی نوپیاژه‌ای می‌نامند که رشد شناختی را اکتساب مهارت‌های مستقل پردازش اطلاعات می‌دانند (دارای مراحل ناپیوسته رشد) رویکردهای دانش‌اندوزی - در این رویکرد معتقدند که بعد از مرحله نوپایی تفاوت عمده بین کودک و بزرگسال مربوط می‌شود به گنجینه بیشتر و گسترده‌تر دانش بزرگسالان و نه مراحل بالاتر آن از نظر آنها رشد دارای مراحل پیوسته است.

رویکردهای اجتماعی و فرهنگی:

از انتقادهای رویکردهای اجتماعی و فرهنگی بر نظریه پیاژه این است که پیاژه بر تعامل کودک با محیط تأکید داشت اما مقصود او از محیط، همان محیط فیزیکی دوروبر کودک بود. چهارچوب اجتماعی و فرهنگی که کودک در آن قرار گرفته، هیچ نقشی در نظریه پیاژه ندارد. ولی بخش عمده‌ای از چیزهایی که کودک در حال رشد باید بیاموزد، شیوه‌های ویژه و قراردادی نگرش محیط فرهنگی او به واقعیت است.

از نظر کسانی که رویکرد اجتماعی - فرهنگی به رشد دارند، کودک را باید به عنوان تازه‌واردی به فرهنگ خاص در نظر آورد که با یادگیری نحوه نگاه کردن به واقعیت اجتماعی از دید آن فرهنگ، سعی می‌کند بومی شود.

مرکز تخصصی خدمات آموزشی گروه پزشکی فرهنگ گستر نخبگان

مراحل رشد شناختی از نظر پیاژه :

ویژگی ها	مرحله
1- خود را از اشیا تمیز میدهد. 2- خود را به عنوان عامل (فاعل) اعمال خویش باز می شناسد و شروع به فعالیت هدفمند می کند برای مثال ، ریسمانی را می کشد تا شی قابل حرکتی را به حرکت در آورد ، یا جفجغه را تکان می دهد تا صدا ایجاد کند. 3- به مفهوم پایداری شی دست می یابد : درک می کند که اشیا حتی حواس را تحریک نمی کنند باز هم وجود دارند.	1-حسی- حرکتی (تولد تا 2 سالگی)
1- استفاده از زبان و بازنمایی اشیا به صورت تصویر ذهنی و واژه را یاد می گیرد. 2- تفکرش هنوز خود محور است : نگرستن از دید دیگران برایش مشکل است . 3- اشیا را بر حسب یک ویژگی طبقه بندی می کند ، برای مثال ، همه قطعات چوبی قرمز را صرفه نظر از شکل آنها ، یا تمام قطعات چوبی مربعی شکل را صرفنظر از رنگ آنها، در یک گروه قرار می دهد .	2- پیش عملیاتی (2-7 سالگی)
1- می تواند درباره اشیا و رویدادها به طور منطقی فکر کند . 2- به نگهداری عدد (6 سالگی ، جرم 7) سالگی) و وزن (9 سالگی) است می یابد (به مفهوم نگهداری ذهنی می رسد) 3- اشیا را بر اساس چند ویژگی طبقه بندی می کند و می تواند آنها را بر حسب بعد معینی ، نظیر اندازه ردیف کند .	3- عملیات عینی (7-11 سالگی)
1- می تواند به طور منطقی درباره گزاره های مجرد فکر کند و به طور نظامدار به ازمون فرضیه ها بپردازد . 2- به مسایل فرضی ، آینده و جهان بینی می پردازد .	4- عملیات صوری (11 سالگی به بعد)

خاستگاه این رویکرد به رشد شناختی را می توان در آثار ویگوتسکی معتقد بود که درک و مهارت اساسا از طریق مفهوم شاگردی (کار آموزی) گسترش می یابد : با یاری و راهنمایی افراد با اطلاع تر (بصیر) ، دنیای خود را بیشتر در می یابیم و مهارت های جدیدی کسب می کنیم ، ویگوتسکی بین دو سطح رشد شناختی نیز تمایز قائل شد : یکی سطح رشد واقعی که در توانایی حل مسئله نمایان می شود و دیگری سطح رشد بالقوه که در نوع و شیوه مسئله گشایی کودک تحت راهنمایی دیگران تعیین می شود . چون زبان وسیله اولیه تبادل مفاهیم اجتماعی است ، ویگوتسکی رشد زبان را در رشد شناختی دارای نقش اساسی دانست ، در واقع او اکتساب زبان را مهم ترین جنبه ی رشد کودک می دانست . کودکان به هنگام تمرین هر مهارت جدید از توانایی زبانی خود برای هدایت اعمال خود استفاده می کنند . آنچه را که پیاژه به عنوان گفتار خود محور تلقی می کند ، ویگوتسکی عنصر اساسی رشد شناختی به شمار می آورد . کودکان به منظور هدایت و جهت دادن به خودشان با خود حرف می زنند . این نوع خود آموزی ، گفتار خصوصی Private speech نامیده می شود.

رشد قضاوت اخلاقی

مرکز تخصصی خدمات آموزشی گروه پزشکی فرهنگ گستر نخبگان

پیاژه بای رشد اخلاقی کودک مراحل قائل بود او فکر می کرد که درک کردن کودکان از قواعد اخلاقی و عرف اجتماعی با سطح کلی رشد شناختی آنان همگام است :

مرحله اول - نخستین مرحله ی درک قواعد ، در ابتدای دوره پیش عملیاتی ظاهر می شود . کودکان در این مرحله دست به بازی های موازی می زنند که در آن هر کودک از مجموعه قواعد خاص خودش پیروی می کند .

مرحله دوم در ابتدای 5 سالگی که مرحله واقع گرایی اخلاقی نام دارد . در حدود 5 سالگی ، احساس وظیفه برای مراعات قواعد و تلقی قواعد به عنوان الزامات اخلاقی مطلق که یک مرجع قدرت هم چون خدا یا والدین تعیین کرده رشد می یابد . قواعد مقولاتی پایدار و مقدس و تغییر ناپذیرند و اطاعت مو به مو از آنها مهم تر از هر گونه دلیلی برای تغییر آنهاست . در این مرحله قضاوت کودک درباره هر عمل ، بیشتر بر اساس پیامدهای آن است و نه بر مبنای قصدو نیت فاعل آن .

در مرحله سوم کودک رفته رفته در می یابد که برخی قواعد ، قرار دادهای اجتماعی هستند . در این مرحله واقع گرایی اخلاقی کودکان نیز کاهش می یابد و در قضاوت اخلاقی خود وزن و اعتبار بیشتری برای ملاحظات غیر عینی از قبیل قصدو نیت شخص قایل می شوند و تنبیه را بر خاسته از انتخاب آدمیان می بینند و نه کیفر اجتناب ناپذیر نیروهای ماوراء طبیعی

در مرحله چهارم آغاز مرحله عملیات صوری با مرحله چهارم و نهایی درک کودکان از قواعد اخلاقی نیز هم زمان است . نوجوانان علاقه دارند . حتی در مورد موقعیت هایی که هیچ گاه با آنها رو به رو نشده اند قواعدی ارائه دهند . مشخصه این مرحله ، استدلال اخلاقی مبتنی بر نوعی جهان بینی است که در آن به جای موقعیت های شخصی و بین فردی ، مسائل اجتماعی گسترده تری مورد توجه است .

دوره های استدلال اخلاقی کلبرگ

کلبرگ ، کار پیاژه را در مورد استدلال اخلاقی گسترش داد تا نوجوانی و بزرگسالی را نیز در بر گیرد . کلبرگ با ارائه تنگناهای اخلاقی در قالب داستان ، تلاش کرد مراحل جهانشمول در رشد قضاوت اخلاقی را مشخص نماید . کلبرگ اعتقاد دارد که رشد اخلاقی کودک در 3 سطح و 6 مرحله صورت می گیرد .

کلبرگ معتقد بود همه کودکان تا حدود 10 سالگی ، یعنی زمانی که ارزیابی اعمال خود از دید دیگران آغاز می شود (سطح دوم) در سطح اول قرار دارند . اغلب کودکان می توانند تا 13 سالگی در این سطح استدلال کنند . به پیروی از پیاژه ، کلبرگ این نظر را پیش کشید که فقط کسانی قادر به تفکر به شیوه عملیات صوری رسیده باشند . بالاترین مرحله (مرحله ششم) مستلزم دستیابی به تدوین اصول اخلاقی انتزاعی و رعایت آنها به منظور اجتناب از سرزنش خویش است . کلبرگ گزارش کرد که در کمتر از 10 درصد آزمون های بزرگسال پاسخ کاملاً مبتنی بر اصول مرحله ششم تفکر دیده می شود .

کلبرگ مرحله ششم نظریه خود را در آخر زندگی اش حذف کرد . امروزه به سطح سوم این نظریه گاهی استدلال مبتنی بر اصول مرحله ی بالا گفته می شود . کلبرگ شواهدی برای توالی مراحل رشد اخلاقی در کودکان از چند فرهنگ ، ارائه کرد . از سوی دیگر ، شواهدی حاکی از آن است که افراد در موقعیت های متفاوتی را به کار می گیرند و توالی مورد نظر کلبرگ

مرکز تخصصی خدمات آموزشی گروه پزشکی فرهنگ گستر نخبگان

دیده نمی شود. از نظریه کلبه‌گ به علت ((مرد محور بودن)) نیز انتقاد شده است. زیرا در آن شیوه ((مردانه))ی استدلال انتزاعی مبتنی بر عدالت و حق در سطحی بالاتر از سبک ((زنانه))ی استدلال مبتنی بر مراقبت و توجه قرار گرفته است. این نظریه پیازه که کودکان خردسال نمی توانند بین قراردادهای اجتماعی و دستورات اخلاقی تمایز شوند به چالش طلبیده شده است. جدول مراحل استدلال اخلاقی کلبه‌گ در صفحه بعد نشان داده شده است.

شخصیت و رشد اجتماعی

بین نوزادان از همان نخستین هفته های زندگی، تفاوت هایی در سطح فعالیت، واکنش به تغییرات محیط و تحریک پذیری دیده می شود. واژه ی خلق و خو برای خصوصیات شخصیتی وابسته به خلق به کار می رود.

رفتار اجتماعی اولیه

کودک معمولی در 2 ماهگی با دیدن چهره ی مادر یا پدر خود لبخند می زند. در سراسر دنیا، نوزادان در سن و سال مشابهی شروع به لبخند زدن می کنند که نشانگر آن است که ریش نقش مهمی در تعیین آغاز لبخند زدن ایفا می کند. در 3 یا 4 ماهگی، نوباوگان افراد آشنای خانواده را می شناسند و آنها را بر دیگران ترجیح می دهند. اما در حدود 7 تا 8 ماهگی، بسیاری از نوباوگان وقتی غریبه ای به آنها نزدیک شود ناراحتی و پریشانی آشکاری نشان می دهند و علاوه بر این هر وقت در محیط نا آشنا یا با فرد غریبه ای تنها بمانند به شدت ناراحت می شوند. نوباوگانی که چنین اضطرابی را تجربه می کنند، تعدادشان از حدود 8 ماهگی تا پایان سال اول زندگی به صورت چشمگیری افزایش می یابد. پریشانی به خاطر جدایی از والدین بین 14 تا 18 ماهگی به اوج خود می رسد و سپس به تدریج کاهش می یابد. طوری که کودکان سه ساله غالباً در غیاب والدین خود به اندازه کافی احساس امنیت می کنند و قادرند به راحتی با کودکان دیگر و بزرگسالان در تعامل باشند. به نظرمی رسد فقط اندکی از شدت و ضعف این ترس ها متأثر از شرایط پرورشی کودکان باشد.

الگوی رشد ترس های ناشی از جدایی به دو علت در کودک به وجود می آید:

1- رشد ظرفیت حافظه
2- رشد خود پروری در کودک

دلبستگی

واژه دلبستگی برای توصیف تمایل کودک به نزدیک افراد خاص ماندن و احساس امنیت بیشتر در حضور این افراد به کار می رود. سلسله آزمایشات مادر - فرزندی نشانگر آن است که در دلبستگی های مادر - فرزندی چیزی فراتر از نیاز به غذا مطرح است.

تمایل کودک به برقراری یک رابطه نزدیک با افراد خاص و احساس ایمنی بیشتر در حضور آنها چه نام دارد؟ (ارشد 80-)

79

مرکز تخصصی خدمات آموزشی گروه پزشکی فرهنگ گستر نخبگان

الف - پیوستگی ب - وابستگی ج - همانند سازی د - محافظت

پاسخ: گزینه ب

بچه میمون‌هایی که اندکی پس از تولد از مادرشان جدا کردند و در کنار دو مادر مصنوعی که از توری سیمی با سرهای چوبی ساخته شده بودند، قرار دادند تنه‌ی یکی از مادرهای ((مصنوعی)) از سیم لخت و تنه دیگری از لاستیک ابری با روکشی از پارچه‌ی پرز دار بود که بچه میمون را بغل کردن مادر مصنوعی و چسبیدن به او تشویق می‌کرد. صرفه نظر از این که کدامیک از دو مادر منبع تغذیه بود، بچه میمون‌ها پیوسته به مادر پارچه‌ای می‌چسبیدند. این مادر کاملاً غیر فعال اما نرم، منبع امنیت برای بچه میمون بود. برای مثال، ترس آشکار بچه که در محیطی غریب قرار گرفته بود، به محض تماس با مادر پارچه‌ای فروکش می‌کرد. میمون‌هایی هر چند تماس با مادر مصنوعی بغل کردنی، وجه مهمی از احساس برخوردارگی از مراقبت مادرانه است، ولی برای رشد رضایت بخش کافی نیست. بچه میمون‌هایی که در شش ماه اول زندگی دور از سایر میمون‌ها با مادران مصنوعی بزرگ شده بودند، در بزرگسالی رفتارهای عجیب نشان دادند. این گونه میمون‌ها به ندرت در آینده تعامل طبیعی با سایر میمون‌ها داشتند (از ترس در گوشه‌ای کز می‌کردند و یا با رفتارهای پرخاشگرانه‌ی نا به هنجار دست می‌زدند) و رفتار جنسی نامناسب از خود نشان می‌دادند. هنگامی که میمون‌های ماده محروم از ارتباط اجتماعی اولیه، موفق به جفت‌گیری شدند، مادران بی‌کفایتی از آب در آمدند که یا به فرزندان اول خود توجهی نداشتند و یا با آنها بد رفتاری می‌کردند، هر چند بعدها برای فرزندان بعدی خود مادران خوبی شدند. توجه کنید که این میمون‌ها در هر حال از همه‌ی تماس‌های اجتماعی محروم بودند. بچه میمون‌هایی که با مادران مصنوعی بزرگ می‌شوند هرگاه در شش ماه اول زندگی از ارتباط اجتماعی با همسالان‌شان برخوردار شوند، در بزرگسالی مشکلی نخواهند داشت.

بچه میمون‌هایی که تنها با مادرشان بزرگ می‌شدند و از فرصت‌های بازی با بچه میمون‌های دیگر محروم می‌مانند: (ارشد

79-80)

الف - عموماً سعی می‌کنند رفتار پرخاشگرانه‌ی خود را کاملاً کنترل کنند

ب - عموماً وقتی بعدها با سایر میمون‌ها رو به رو می‌شوند، اشتیاق زیاد به ارتباط نشان می‌دهند

ج - از داشتن تماس با میمون‌های دیگر هراس دارند.

د - در آنها الگوهای هنجار رفتاری همانند دیگر بچه میمون‌ها رشد می‌کند

پاسخ: گزینه ج

بخش عمده‌ی تحقیق در زمینه دلبستگی در کودکان ریشه در تحقیقات جان بالبی دارد. مفهوم دلبستگی توسط جان بالبی وارد حوزه روانشناسی شد.

مری اینس ورث، نوعی شیوه‌ی آزمایشگاهی برای سنجش درجه امنیت دلبستگی کودکان 12-18 ماهه ابداع کرد. این شیوه که موقعیت ناآشنا نامیده شد. شامل مجموعه‌ای از رویدادهاست که در آنها کودک هنگامی که * اولیه اتاق را ترک

مرکز تخصصی خدمات آموزشی گروه پزشکی فرهنگ گستر نخبگان

می کند و به آن بر می گردد ، مشاهده می شود . در تمامی مراحل اجرای این آزمایش مبنای طبقه بندی در یکی از طبقات ، عکس العمل کودک هنگام برقراری رابطه ی مجدد با مادر است .

دل بسته ایمن – یکی از طبقه هایی است که کودکی که در آزمایش موقعیت نا آشنا قرار گرفته ، صرفه نظر از این که کودک به هنگام رفتن مادر از اتاق آشفته شود یا نه ، هنگام بازگشت مادر به اتاق با او تعامل می کند به طور کلی 60-65 درصد کودکان در این طبقه جای دارند .

دل بسته نا ایمن : اجتنابی : به هنگام بازگشت مادر از تعامل با او پرهیز می کنند . حدود 20 درصد شیرخواران در این مرحله قرار دارند .

مراحل استدلال اخلاقی – کلبرگ معتقد بود قضاوت اخلاقی به موازات افزایش سن ، طبق مراحل معینی رشد می کند .

سطح اول :	اخلاق پیش عرفی
مرحله 1-جهت گزینی بر اساس تنبیه (اطاعت از قوانین به منظور اجتناب از تنبیه	مرحله 2-جهت گزینی بر اساس پاداش (هم نوایی برای دریافت پاداش و مزایا)
سطح دوم :	اخلاق عرفی
مرحله 3-جهت گزینی بر اساس الگوی دختر خوب /پسر خوب (همنوایی نشان می دهد تا از عدم تایید دیگران در امان بماند)	مرحله 4-جهت گزینی بر اساس وابستگی به مراجع قوانین (قانون و قواعد اجتماعی را رعایت می کند تا از توییح مراجع قدرت و احساس گناه در مورد انجام ندادن وظایف خود در امان باشد)
سطح سوم :	اخلاق پس عرفی
مرحله 5-جهت گزینی برقرارداد اجتماعی (اعمال خود را طبق اصولی که همگان برای بهزیستی جامعه الزامی می دانند هدایت می کند . از اصول پیروی می کند تا از احترام هم گنان بر خوردار باشد و از این طریق احترام به نفس خود را حفظ کند)	مرحله 6- جهت گزینی مبتنی بر اصول اخلاقی (اعمال خود را طبق اصولی که شخصا انتخاب کرده اصولی که در آنها عدالت ، سرافرازی و برابری ارزشمند شناخته شود . هدایت می کند . از اصول پیروی می کند تا از سرزنش خویشان در امان باشد .)

توقف راننده پشت چراغ قرمز ، در چه صورت نشان دهنده رفتار او در مرحله ی اخلاق پس عرفی (نظریه کلبرگ) است ؟

(ارشد 88-89)

الف- به خاطر اجتناب از جریمه توسط پلیس توقف کرده است

ب- برای اجتناب از احساس گناه ناشی از عدم رعایت قانون توقف می کند

ج- برای این که با سرزنش و عدم تایید دیگران مواجه نشود

د- برای این که از احترام دیگران برخوردار شود

پاسخ : گزینه د

دل بسته نا ایمن : دوسوگرا

مرکز تخصصی خدمات آموزشی گروه پزشکی فرهنگ گستر نخبگان

ویژگی کودک این طبقه مقاومت مادر هنگام بازگشت اوست. آنان هم خواهان رابطه با مادرند و هم خواهان پرهیز او می باشند. 10 درصد شیر خواران هم در این طبقه اند.

دلبسته ی نا ایمن آشفته: ویژگی کودکان این طبقه رفتار متناقض آنها هنگام بازگشت مادر می باشد. مثلاً کودک به مادر نزدیک می شود ولی به او نگاه نمی کند، حدود 10 تا 15 درصد کودکان هم در این طبقه اند. آن دسته از کودکانی که با آنها در خانواده بد رفتاری می شود یا والدین آنها تحت مراقبت های روانپزشکی واقعند به میزان بیشتری در طبقه جای دارند. اگر چه مادران کودکان شیرخوار نا ایمن الگوی اجتنابی به اندازه مادران الگوی ایمن با کودکان خود تماس دارند، وای آنها با کودکان خود لذت نمی برند. از ویژگی دیگر مادران الگوی نا ایمن اجتنابی، انعطاف ناپذیر بودن و وسواسی بودن آنهاست.

از ویژگی های مادران الگوی نا ایمن دوسوگرا این است که آنها در پاسخدهی به نیازهای کودک خود رویه ای یکسان ندارند، گاهی خیلی حساس و گاهی خیلی بی تفاوتند، مهم ترین و تعیین کننده ترین عامل در تکوین دلبستگی ایمن یا غیر ایمن در کودک، رفتار مادر است. در کل واکنش کودک به بازگشت مادر تابع 2 مورد است: 1- پاسخدهی مراقبت به کودک 2- خلق و خوی کودک

مراحل روش موقعیت نا آشنا به شرح زیر است:

1- مادر و فرزندش وارد اتاق آزمایش می شوند. مادر فرزند را در محوطه ایی پر از اسباب بازی روی کف اتاق می گذارد و سپس در انتهای دیگر اتاق می نشیند. 2- خانم غریبه ای به اتاق می آید، یک دقیقه آرام می نشیند، دقیقه ای با مادر گفتگو می کند و سپس می کوشد کودک را به بازی با اسباب بازی ها سرگرم کند. 3- مادر بی سرو صدا از اتاق بیرون می رود. اگر کودک ناراحتی نشان ندهد، غریبه ساکت می نشیند و اگر ناراحتی نشان دهد غریبه سعی می کند او را آرام کند. 4- مادر به اتاق بر می گردد و کودک را به بازی مشغول می کند. غریبه هم بی سرو صدا از اتاق می رود. 5- مادر دوباره از اتاق می رود، و این بار کودک در اتاق تنها می ماند. 6- خانم غریبه بر می گردد. اگر کودک ناراحت باشد، غریبه سعی می کند او را آرام کند. 7- مادر برمی گردد و غریبه از اتاق می رود.

هویت جنسی gender identity و نقش آموزشی جنسی sex-typing

تصور فرد از خود به عنوان نر یا ماده را هویت جنسی گویند. واژه نقش آموزشی جنسیتی به کسب آن دسته از رفتارها و ویژگی هایی که فرهنگ جامعه معینی برای زنان و مردان خود مناسب می داند، اطلاق می شود.

نظریه ی روانکاوی

مرکز تخصصی خدمات آموزشی گروه پزشکی فرهنگ گستر نخبگان

نخستین روانشناسی که شرح جامعی از هویت جنسیتی و نقش آموزی به دست داد، سیگموند فروید بود. فروید معتقد بود کودکان سه سالگی بر اندام تناسلی خود متمرکز می شوند، فروید این را نشانگر آغاز مرحله تناسلی در رشد روانی - جنسی خواند. در این مرحله دختر و پسر متوجه می شوند که پسر دارای آلت تناسلی نرینه و دختر فاقد آن است. طی این مرحله، در دختران و پسران احساسات جنسی نسبت به والد غیر هم جنس وجود می آید و حسادت و تنفر نسبت به والد هم جنس ایجاد می شود. فروید این پدیده را ((عقدۀ اودیپ)) خواند. به نظر فروید به موازات افزایش سن، دختر و پسر نهایتاً این تضاد را از طریق همانند سازی با والد هم جنس خود حل می کنند و برای اینکه شبیه والد هم جنس شوند، رفتارها، نگرش ها و خصوصیات شخصیتی او را الگو قرار می دهند و به این ترتیب نقش آموزی جنسیتی صورت می گیرد.

نظریه یادگیری اجتماعی :

برخلاف نظریه ی روانکاوی، نظریه ی یادگیری اجتماعی توجه روشن تری از نقش آموزی جنسیتی به دست می دهد این نظریه هم بر پاداش ها و تنبیه هایی که کودکان برای رفتار مناسب یا غیر مناسب جنسی دریافت می کنند تاکید دارد و هم بر شیوه های یادگیری رفتارهای مربوط به نقش جنسیتی از راه مشاهده ی بزرگسالان یادگیری مشاهده یی کودکان را قادر می سازد از راه تقلید رفتارهای بزرگسالان هم جنس، رفتارهای ویژه جنسیت خود را فراگیرند. دو نکته کلی تر در مورد نظریه ی یادگیری اجتماعی در خور توجه است: 1- نقش آموزی جنسیتی نیز همانند آموختن هر رفتار آموختنی دیگر است. 2- نکته دیگر این که اگر این نقش آموزی را چیزی خاص و جدا از سایر رفتارها بدانیم، در این صورت باید بپذیریم که رفتاری است غیر قابل اجتناب و تغییر ناپذیر. کودکان رفتارهای نقش خود را به این دلیل می آموزند که در هر فرهنگ جنسیت با پاداش ها و تنبیه هایی پیوند یافته است. شواهد چشمگیری موید توصیف یادگیری اجتماعی در حوزه این نقش آموزی است.

برخی معتقدند که واکنش های متفاوت والدین در برابر دختران و پسران به این علت است که آنان صرفاً به تفاوت های فطری بین دو جنس واکنش نشان می دهند. جنس نر آدمی بیش از جنس ماده به پرخاشگری متوسل می شود و شاید به همین علت نیز والدین پسر را بیش از دخترها تنبیه می کنند.

به نظر می رسد پدرها بیشتر از مادرها به نقش آموزی جنسیتی فرزندان، به ویژه پسرها، توجه دارند. هر چند والدین ممکن است با توجه به نقش های قالبی جنسیتی با فرزندان خود رفتار کنند، ولی خود کودکان بیشتر سوگیری جنسیتی دارند همسالان کودکان در رعایت این نقش های قالبی از والدین سخت گیرترند.

انتقادات وارده به دیدگاه یادگیری اجتماعی در توضیح و تبیین نقش آموزی جنسیتی به قرار زیر است:

1- در این دیدگاه کودک در مقابل پدیده های محیط خود منفعل است. 2- اینکه در تصویر کودک از مقررات جنسیتی یک الگوی رشدی وجود دارد که دیدگاه یادگیری اجتماعی قادر به تبیین آن نمی باشد.

مرکز تخصصی خدمات آموزشی گروه پزشکی فرهنگ گستر نخبگان

4ساله ها و 9 ساله ها براین باورند که نباید در انتخاب شغل از لحاظ جنسیتی محدودیتی وجود داشته باشد . در فاصله بین 4 و 9 سالگی کودکان در مورد انتخاب شغل بر اساس جنسیت انعطاف ناپذیر می شوند . این کودکان شبیه واقع گرایان اخلاقی در دوره پیش عملیاتی پیازه هستند

هم در نظریه روانکاوی و هم نظریه یادگیری اجتماعی ، عقیده بر این است که کودک از طریق الگو گیری اما این دو نظریه در مورد انگیزه ی این الگو گیری هم داستان نیستند .

مفاهیم نظریه یادگیری اجتماعی بر مشاهده و تقلید استوار است .

از دیدگاه نظریه پردازان یادگیری اجتماعی : (ارشد 82-83)

الف- بر اهمیت تاثیر شرایط محیط بر رفتار تاکید فراوانی دارد .

ب- در روان شناسی شخصیت ، شخص محور تاکید خاصی قرار می گیرد .

ج- شخصیت از ثبات لازم برخوردار است .

د- کنترل رفتار و تغییر آن چندان تحت تاثیر محیط نیست

پاسخ : گزینه الف

یادگیری مشاهده ای در کدامیک از موارد زیر صادق است ؟ (ارشد 84-85)

الف- یادگیری اجتماعی ب- شرطی شدن کلاستیک ج- شرطی شدن عامل د- یادگیری گشتالت

پاسخ: گزینه الف

شناخت اجتماعی در یادگیری به کدامیک از موارد زیر اهمیت می دهد ؟ (ارشد 84-85)

الف- ارتباط و باز خورد ب- قانون و آموزش ج- فرهنگ و سواد د- تقلید و مشاهده

پاسخ : گزینه د

نظریه شناختی – رشدی :

طبق دیدگاه شناختی – رشدی ، هویت جنسی سهم مهمی در نقش آموزی جنسیتی دارد ، زنجیره رویداد ها به این صورت است : انگیزه ی داشتن رفتار متناسب با هویت جنسیتی است ، که سبب می شود کودکان به شیوه های ویژه جنسیت خود رفتار کنند . در نتیجه آنها به میل خود وظیفه ی نقش آموزی جنسیتی خود و همسالان خود را به عهده می گیرند . طبق این نظریه ، رشد هویت جنسیتی بر اساس اصول مرحله پیش عملیاتی رشد شناختی ، به کندی از 2-7 سالگی صورت می گیرد .

آگاهی از این که ، جنسیت فرد به رغم تغییر سن و ظاهر او ، ثابت می ماند ثبات جنسیتی خوانده شده است کودک در

مرحله پیش عملیاتی دارای سوگیری جنسیتی می باشد و ناهمنوایی جنسیتی را در خود و دیگران کمتر می پذیرد .

سوگیری جنسیتی یعنی تمایل به انجام اعمال بر اساس جنسیت ، پسر با ماشین و دختر با عروسک بازی کند و این غیر قابل تعویض است. ناهمنوایی جنسیتی یعنی عمل بدون توجه به جنسیت خود مثل این که کودک پسر با عروسک بازی کند .

مرکز تخصصی خدمات آموزشی گروه پزشکی فرهنگ گستر نخبگان

دیدگاه شناختی - رشدی ، پر نفوذترین تبیین برای رشد جنسیتی در زمینه هویت جنسیتی و نقش آموزشی جنسیتی محسوب می شود . دیدگاه شناختی - رشدی معتقد است که رشد هویت جنسیتی و نقش آموزشی جنسیتی در افراد همانند مراحل رشد شناختی ، مراحل خاص خود را دارد .

نظریه طرحواره ی جنسیتی

هم نظریه ی یادگیری اجتماعی و هم نظریه شناختی - رشدی تبیین های منطقی برای چگونگی کسب اطلاع کودکان درباره مقررات و هنجارهای فرهنگی رفتارها ، نقش ها و خصوصیات شخصیتی متناسب با جنسیت فراهم کرده اند . ولی فرهنگ به کودکان درس بس مهم تری نیز می آموزد . طبق این دیدگاه طرحواره جنسیتی ، کودک توسط جامعه و والدین همه جا تشویق می شود که نسبت به امور یک سوگیری جنسیتی داشته باشد و کودک با عدسی های جنسیت نسبت به امور خود واکنش داشته باشد . به این عدسی ها را طرحواره ی جنسیتی خواند . مانند نظریه یادگیری اجتماعی ، نظریه طرحواره جنسیتی دلالت بر آن دارد که نقش آموزشی جنسیتی نه غیر قابل اجتناب است و نه تغییر ناپذیر .

طبق این نظریه ، اگر کودکان نقش پذیری جنسیتی دارند به این علت است که جنسیت ، یکی از محورهایی است که فرهنگ برای سازمان بخشیدن به دیدگاه خود درباره واقعیت انتخاب کرده است . به این ترتیب ، این نظریه بر آن است که اگر فرهنگی در جهان بینی خود کمتر بر نقش های قالبی جنسیتی تاکید ورزد ، رفتار و خودپنداره ی کودکان نیز کمتر از نقش های قالبی جنسیتی مایه خواهد گرفت . از نظر این دانشمندان کودکانی که جنسیت را امری زیست شناسی تلقی می کنند ، هویت جنسیتی استوارتری دارند .

رشد نوجوان :

نوجوانی به دوره ی گذرا از کودکی به بزرگسالی اطلاق می شود و تقریباً از 12 سالگی آغاز و تا اواخر دهم زندگی ، یعنی رسیدن به رشد جسمانی کم و بیش کامل ، ادامه می یابد . طی این دوره ، نوجوان به بلوغ جنسی می رسد و هویت فردی خود را از هویت خانواده بنا می نهد . رشد جنسی ، بلوغ ، دوره ی تکامل جنسی است که طی آن کودک از نظر زیستی به بزرگسالی برخوردار از توانایی تولید مثل تبدیل می شود و دوره آن معمولاً 3-4 سال است . بلوغ با دوره رشد بسیار سریع جسمانی (جهش رشد نوجوانی) شروع می شود و با رشد تدریجی اندام های تناسلی و ویژگی های جنسی ثانوی (رشد پستان ها در دختران ، رویش ریش در پسران و نمایان شدن مو بر اندام های تناسلی هر دو جنس) همراه است .

قاعدگی

نخستین قاعدگی در اواخر دوره بلوغ، تقریباً 18 ماه پس از اوج گیری جهش رشد دختران رخ می دهد. نخستین قاعدگی ها معمولاً نامنظم است و تخمک گذاری معمولاً تا یک سال بعد از نخستین قاعدگی شروع نمی شود. اولین انزال پسر معمولاً حدود 2 سال بعد از جهش رشد نوجوانی رخ می دهد. سن بلوغ و سرعت رشد آن دامنه ی وسیع و متنوعی دارد. برخی از دختران حتی در 11 سالگی و برخی دیگر در 17 سالگی برای نخستین بار قاعده می شوند. متوسط سن آغاز قاعدگی 12 سال و 9 ماه است. پسرها، به طور متوسط دو سال دیرتر از دختران به جهش رشد می رسند. در پسران، انزال منی حاوی اسپرم زنده بین سنین 12 تا 16 سالگی و به طور متوسط در 14/5 سالگی آغاز می شود.

آثار روانشناختی بلوغ:

در عرف عام نوجوانی را دوره ی طوفان و احساس فشار می دانند که از ویژگی های آن دمدمی بودن، آشفتگی درونی و طغیان است. ولی یافته های پژوهشی این دید بدبینانه را تایید نمی کند. بلوغ اثرات مهمی بر تصور فرد از بدن خویش، عزت نفس، خلق و رابطه او با والدین و اعضای غیر هم جنس بر جای می گذارد. بعضی از این تاثیرات مستقیماً ناشی از تغییرات هورمونی بلوغ است ولی اغلب آنها به آثار فردی و اجتماعی تغییرات جسمانی و مهم تر از همه به زمان بندی این تغییرات مربوط می شود. پسرهایی که زودتر به بلوغ می رسند خلق مثبت تری دارند و از ظاهر خود رضایت بیشتری دارند. پسرهای زودرس از لحاظ بلوغ از ثبات عاطفی و خود تنظیمی کمتری برخوردارند و بیشتر محتمل است که به اعمالی هم چون شراب خواری، سیگار کشیدن و مواد مخدر روی آورند. دختران زودرس از لحاظ بلوغ عزت نفس کمتری دارند. اضطراب و افسردگی بیشتری را هم تجربه می کنند و از وزن و ظاهر خود کمتر راضی هستند.

رشد در مراحل بعد کودکی:

دیدگاه اریکسون در مورد مراحل رشد انسان یک نظام 8 مرحله ای با رویکرد روانی - اجتماعی می باشند یعنی معتقد است که رشد منوط به روابط اجتماعی خاصی است که کودک در طول زمان های مختلف با افراد برقرار می کند.

مراحل رشد روانی - اجتماعی اریکسون

مراحل	بحران های روانی - اجتماعی	پیامد مطلوب
نخستین سال زندگی	اعتماد در برابر عدم اعتماد	اعتماد و خوش بینی
دومین سال زندگی	خود پیروی در برابر تهدید	احساس خویشتنداری و خود بسندگی
3 تا پایان 5 سالگی	ابتکار در برابر احساس گناه	داشتن هدف و جهت ، توانایی دست زدن به فعالیت های مستقل
6 سالگی تا بلوغ جنسی	سازندگی در برابر احساس حقارت	احساس شایستگی در مهارت های ذهنی ، اجتماعی و بدنی
نوجوانی	هویت یابی در برابر سردرگمی	داشتن تصویر یکپارچه ای از خود به عنوان یک فرد یگانه
اوایل بزرگسالی	صمیمیت در برابر انزوا	توانایی برقرار کردن پیوندهای صمیمانه و دیر پا، انتخاب شغل
میانسالی	باروری در برابر در خود فرورفتگی	علاقه مندی به امور خانواده ، جامعه و نسل های آینده
دوران پیری	انسجام در برابر نومیدی	احساس تحقق نفس و رضایت خاطر از زندگی و آمادگی برای مرگ

بحران عمده کارایی در برابر احساس حقارت از نظر اریکسون در کدام دوره اتفاق می افتد؟ (رشد 79-80)

الف- 6 سالگی تا بلوغ ب- 3 تا 5 سالگی ج- اوایل بزرگسالی د- نوجوانی

پاسخ: گزینه الف

رشد هویت :

اریک اریکسون ، معتقد بود یکی از تکالیف عمده که نوجوان با آن روبه رو می شود ، تکوین هویت شخصی است ، به این معنا که باید به پرسشهایی نظیر ((من کیستم؟)) و ((مقصدم کجاست؟)) پاسخ دهد . هر چند اریکسون اصطلاح (بحران هویت) را برای توصیف فرآیند فعال توصیف خویشتن پیش کشید اما بر این باور بود که بحران هویت بخش جدایی ناپذیری از رشد روانی - اجتماعی سالم است . در همین راستا ، اغلب روان شناسان رشد نیز معتقدند که نوجوانی باید دوره تجربه نقش ها باشد .

هویت یابی در جوامع ابتدایی آسان تر و در جوامع پیچیده کاری دشوار است .

در مطلوب ترین شرایط ، بحران هویت باید در اوایل یا اواسط دهه سوم عمر حل شود تا فرد بتواند به مسایل دیگر زندگی پردازد وقتی این فرآیند با موفقیت انجام پذیرد ، می گوئیم فرد به مفهوم یکپارچه ای از هویت جنسیتی ، جهت گزینی شغلی و جهان بینی نایل شده است . تا وقتی بحران هویت حل نشده باشد ، فرد مفهوم یکپارچه ای از خود یا سلسله معیارهای ارزیابی ارزشمندی خویش در زمینه های عمده ی زندگی نخواهد داشت . اریکسون این پیامد ناموفق را سردرگمی هویت نامیده است .

مرکز تخصصی خدمات آموزشی گروه پزشکی فرهنگ گستر نخبگان

نکته: از نظر اریکسون در اوایل بزرگسالی هویت زمینه ساز صمیمیت است .

اریکسون بارورترین دوره زندگی را میانسالی می داند . منظور اریکسون از مفهوم باروری یا پدید آوردگی در این مرحله علاقه افراد به رهبری تفکر و تدبیر برای نسل آتی است (زاینده‌گی) میانسالی را بحران نیمه راه زندگی هم می‌دانند زیرا تصور می‌شود ، مردان در ابتدای 40 سالگی با یک دوره آشفتگی عاطفی رو به رو می‌شوند.

علاقه‌مندی به فراهم کردن توشه برای نسل آینده را چه می‌نامند؟ (ارشد 88-89)

الف- دور اندیشی ب- تمامیت ج- زاینده‌گی د- هویت یابی
پاسخ: گزینه ج

جیمز مارسیا ، نظریه اریکسون را در مورد بحران هویت مورد آزمون قرار داده است و افرادی را که در مرحله ی کسب هویت هستند را به چهار دسته تقسیم می کند :

1- دستیابی به هویت : افرادی هستند که بحران هویت ، یعنی مرحله ی پویایی پرشگری درباره خود و تعریف خویشتن را پشت سر گذاشته اند .

2- هویت یابی ناقص (وقفه هویت یابی) : نشانه‌ای از بحران هویت در آنها مشاهده نمی شود و اساسا افرادی متعهد ، انعطاف ناپذیر و پایبند به باورهایشان می باشند .

3- پراکندگی هویت : افرادی هستند که به مفهومی یکپارچه از هویت خود دست نیافته اند . پراکندگی هویت اصطلاح مارسیا برای سردرگمی در هویت یابی اریکسون می باشد .

4- تعلیق هویت یابی : افرادی هستند که در حال تجربه بحران هویت می باشند . تعلیق در هویت یابی در دو سال اول دانشگاه از هر زمانی بیشتر است

مجموعه تست فصل 3

1- کدامیک معتقد بود ذهن انسان همانند لوحی نا نوشته است که تجارب وی بر آن نقش می بندد. همه دانش ما از طریق حواس به دست می آید ، یعنی دانش ما حاصل تجارب ماست و دانش چیزی درونی و ذاتی نیست ؟

الف- جان لاک ب- واتسون ج- اسکینر د- اریک اریکسون

2- کدام مفهوم دوره های سرنوشت سازی در زندگی فرداست که طی آنها باید رویدادهای خاصی صورت گیرد تا رشد طبیعی میسر شود ؟

الف- دوره های حساس ب- هویت یابی ج- بلوغ د- رشد

3- اثر محرومیت های اولیه در رشد کدامیک از مهارت های زیر پایدارتر است ؟

الف- احساس عاطفی ب- اجتماعی ج- حرکتی د- کلامی

4- کدامیک اظهار داشت که نوزاد دنیا را به صورت صحنه ی آشفته ای از صوت و تصویر تجربه می کند ؟

مرکز تخصصی خدمات آموزشی گروه پزشکی فرهنگ گستر نخبگان

- الف-جان لاک ب-ویلیام جیمز ج-واتسون د-اریک اریکسون
- 5- کدامیک در مورد توانایی شنوایی نوزاد صحیح است ؟
- الف-نوزادان تفاوت بین صداهای مشابه را از قبیل دو صوت که روی مقیاس موسیقی فقط یک نت با هم تفاوت دارند در می یابند .
- ب-نوباوه یکماهه می تواند صداهای مشابه مانند ((با)) و ((با)) را از یکدیگر تمییز دهد .
- ج-با رسیدن کودک به 6 ماهگی ، می تواند اصواتی را که در زبانش رایج نیستند به کار نبرد .
- د-پاسخ شامل همه موارد بالا است .
- 6- کدامیک در مورد توانایی های نوزادان صحیح است ؟
- الف-نوزادان از دقت بینایی کمی برخوردارند .
- ب-نوزادان تفاوت مزه ها را تمییز می دهند و مایعات شیرین را بر شور ترجیح می دهند .
- ج-نوزادان بوهای مختلف را نیز از هم تمییز می دهند .
- د- همه موارد بالا
- 7- نظریه رشد یا تحول شناختی که در آن کنش متقابل با تعامل بین جاندار و محیطی که در آن زندگی می کند ، نقش اساسی دارد ، مربوط به کدامیک از نظریه پردازان زیر است ؟
- الف-برومر ب-لوین ج-بالدوین د-پیاژه
- 8-در کدام یک از مراحل رشد شناختی ، کودکان سرگرم کشف رابطه ی بین اعمال خود و پیامد های آن اعمال هستند ؟
- الف-مرحله ی حسی - حرکتی ب-پیش عملیاتی ج-عملیات عینی د-عملیات صوری
- 9- کدام مفهوم یعنی آگاهی از این که حتی وقتی اشیا در معرض حواس نیستند ، باز هم وجود دارند؟
- الف-مفهوم نگهداری ذهنی ب-بازنمایی ذهنی ج-پایداری شی د-نمادی کردن
- 10-در کدامیک از مراحل رشد شناختی پیاژه ، کودک اشیا را بر اساس یک ویژگی طبقه بندی می کند ؟
- الف-مرحله ی حسی - حرکتی ب-پیش عملیاتی ج-عملیات عینی د-عملیات صوری
- 11-در کدامیک از مراحل رشد شناختی پیاژه ، کودک به نگهداری ذهنی می رسد ؟
- الف-مرحله ی حسی - حرکتی ب-پیش عملیاتی ج-عملیات عینی د-عملیات صوری
- 12-در کدامیک از مراحل رشد شناختی پیاژه کودک می تواند درباره ی اشیا و رویدادها به طور منطقی فکر کند ؟
- الف-مرحله ی حسی - حرکتی ب-پیش عملیاتی ج-عملیات عینی د-عملیات صوری
- 13-از نظر ویگوتسکی ، کدامیک در رشد شناختی دارای نقش اساسی است ؟
- الف-رشد زبان ب- رشد نماد سازی ج-رشد مهارت های ذهنی د-تعامل کودک با محیط
- 14-در کدامیک از مراحل استدلال اخلاقی کلبهگ ، فرد همنوایی نشان می دهد تا از عدم تایید دیگران در امان بماند ؟

مرکز تخصصی خدمات آموزشی گروه پزشکی فرهنگ گستر نخبگان

- الف-اخلاق پیش عرفی ب-اخلاق عرفی ج-اخلاق پس عرفی د-هیچ کدام
- 15-در کدامیک از مراحل استدلال اخلاقی کلبرگ ، فرد از اصول پیروی می کند تا از سرزنش خویشتن در امان باشد ؟
- الف-اخلاق پیش عرفی ب-اخلاق عرفی ج-اخلاق پس عرفی د-هیچ کدام
- 16-در مرحله تناسلی ، پدیده ای که در دختران و پسران احساسات جنسی نسبت به والد غیر هم جنس به وجود می آید و حسادت و تنفر نسبت به والد هم جنس ایجاد می شود ، توسط فروید چه نامیده شد ؟
- الف-عقده ادیپ ب-پازدودگی کودکی ج-تداعی آزاد د-تنفر
- 17-آگاهی از این که جنسیت فرد ، به رغم تغییر سن و ظاهر او ثابت می ماند ، چه نامیده می شود ؟
- الف-ناهمنوایی جنسیت ب-ثبات جنسیت ج-نقش آموزی جنسی د-هویت جنسی
- 18-دوره ی تکامل جنسی که طی آن کودک از نظر زیستی به بزرگسالی برخوردار از توانایی تولید مثل تبدیل می شود ، چه نامیده می شود ؟
- الف-قاعده گی ب-نوجوانی ج-بلوغ د-بزرگسالی
- 19-پیامد مطلوب کدامیک از مراحل رشد روانی -اجتماعی اریکسون اعتماد و خوش بینی است ؟
- الف-نخستین سال زندگی ب- میانسالی ج-دوران پیری د-3 تا 5 سالگی
- 20-به نظر جیمز مارسیا ،اوج بحران یا تعلیق هویت در چه زمانی است ؟
- الف-دوران بلوغ ب- بزرگسالی ج-در 2 سال اول دانشگاه د-در دوران دبیرستان

پاسخ مجموعه تست فصل 3

- 1-گزینه الف
- این سخن از جان لاک است (ص 103 روان شناسی هیلگارد)
- 2-گزینه الف
- عبارت ذکر شده ، مفهوم دوره های حساس در رشد انسان است(ص 105 روان شناسی هیلگارد)
- 3-گزینه د
- اثر محرومیت های اولیه در رشد کلامی پایدارتر است (ص 106 روان شناسی هیلگارد)
- 4-گزینه ب
- ویلیام جیمز اظهار داشت که نوزاد دنیا را به صورت صحنه ی آشفته ای از صوت و تصویر تجربه میکند(ص 106 روان شناسی هیلگارد)
- 5-گزینه د
- همه گزینه های ذکر شده در مورد توانایی شنوایی نوزادان صحیح است (ص 107 روان شناسی هیلگارد)

6- گزینه د

همه موارد ذکر شده در مورد توانایی نوزادان صحیح است (ص 106 و 107 روانشناسی هیلگارد)

7- گزینه د

پیاژه بر تعامل رشد طبیعی استعدادده های کودک یا پیوند های وی با محیط تاکید دارد (ص 109 روان شناسی هیلگارد)

8- گزینه الف

مرحله حسی- حرکتی ، مرحله ای است که در آن کودکان سرگرم کشف رابطه بین اعمال خود و پیامدهای آن اعمال هستند (ص 109 روان شناسی هیلگارد)

9- گزینه ج

مفهوم پایداری شی یعنی آگاهی از این که حتی وقتی اشیا در معرض حواس نیستند ، بازهم وجود دارند (ص 109 روانشناسی هیلگارد)

10- گزینه ب

در مرحله پیش عملیاتی ، کودک اشیا را بر اساس یک ویژگی طبقه بندی می کند (ص 110 روان شناسی هیلگارد)

11- گزینه ج

در مرحله عملیات عینی ، کودک به نگهداری ذهنی می رسد (ص 110 روان شناسی هیلگارد)

12- گزینه ج

در مرحله عملیات عینی ، کودک می تواند درباره ی اشیا و رویدادها به طور منطقی فکر کند (ص 110 روانشناسی هیلگارد)

13- گزینه الف

ویگوتسکی ، رشد زبان را در رشد شناختی دارای نقش اساسی دانست (ص 116 روان شناسی هیلگارد)

14- گزینه ب

این مرحله مربوط به اخلاق عرفی و مرحله سوم است جهت گزینی بر اساس الگوی دختر خوب/ پسر خوب (ص 118 روان شناسی هیلگارد)

15- گزینه ج

مربوط به سطح سوم یعنی اخلاق پس عرفی و مرحله 6 است (ص 118 روان شناسی هیلگارد)

16- گزینه الف

این پدیده ، عقده ادیپ نامیده می شود (ص 126 روان شناسی هیلگارد)

17- گزینه ب

تعریف مربوطه ، مربوط به ثبات جنسیت است (ص 128 روانش ناسی هیلگارد)

18- گزینه ج

تعریف مربوطه به دوره بلوغ اطلاق می گردد (ص 130 روان شناسی هیلگارد)

19- گزینه الف

پیامد مطلوب نخستین سال زندگی ، اعتماد و خوش بینی است

20- گزینه ج

از نظر ماریسا ، بحران یا تعلیق در 2 سال اول دانشگاه به اوج می رسد (ص 132 روان شناسی هیلگارد)

نکته مهم: داوطلبین محترم توجه فرمایید که با تهیه این جزوات دیگر نیاز به خرید هیچ گونه کتاب مرجع دیگری نخواهید داشت. برای اطلاع از نحوه دریافت جزوات کامل با شماره های زیر تماس حاصل فرمایید.

021/66902061 – 66902038

013/33338002 (رشت)

013/42342543 (لاهیجان)